

Lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

VN/10831/2024

Suomen yhteismetsät ry keskittyy lausunnossaan rikoslain 48 luvun uuteen 4 g 8:ään, jossa säädetään vieraslajirikoksesta. Säännöksen yleinen lähtökohta on myönteinen, sillä haitallisten vieraslajien torjunnassa ensisijaisia ohjauskeinoja ovat edelleen vieraslajilain mukaiset hallinnolliset toimet: ensin kehotus, tarvittaessa määräys ja vasta viime kädessä pakkokeinot. Tämä järjestys on tärkeä, jotta rikosoikeudellisia seuraamuksia ei sovelleta ennen kuin hallinnolliset velvoitteet ja ohjaus on asianmukaisesti käytetty. Näin vältetään myös kohtuuttomat rikosvastuuriskit tilanteissa, joissa vieraslajin torjunta viivästyy olosuhteiden, tiedonpuutteen tai resurssirajoitteiden vuoksi.

Samalla esitämme täsmennyksiä, joiden kirjaaminen perusteluihin olisi tärkeää. Ensinnäkin vieraslajirikoksen soveltamisen tulee olla ennakoitavaa erityisesti tilanteissa, joissa haitallisen vieraslajin esiintymä on syntynyt ennen lain voimaantuloa. Esityksestä käy ilmi, ettei kriminalisointi voi olla taannehtivaa, mutta tämä tulisi selkeästi kirjata myös siten, että maanomistajalle varataan kohtuullinen aika vieraslajin torjunnan toteuttamiseen ennen vastuun arviointia. Tämä on johdonmukaista sen kanssa, että ensisijainen väline on hallinnollinen ohjaus eikä rikosprosessi.

Katsomme tärkeäksi, että perusteluissa täsmennetään näyttökynnystä erityisesti diffuuseissa leviämistilanteissa. Esitysluonnoksen kohdassa 3.3.2 kuvataan rikoksen tunnusmerkistöä, mutta esityksestä ei riittävällä selkeydellä käy ilmi, että rikosvastuu edellyttää näyttöä maanomistajan omasta teosta, ei pelkkää oletusta siitä, että vieraslajin leviäminen olisi hänen aiheuttamaansa. Tie- ja ratapenkereiden niitot, vesistöreittien kulkeutuminen ja tuulileviäminen ovat tavanomaisia tilanteita, joissa syy-yhteyttä ei voida olettaa ilman konkreettista näyttöä esimerkiksi maa-aineksen siirrosta. Tulkintaohje, joka selventäisi tämän rajanvedon, olisi perusteltua sisällyttää 4 g 8:n perusteluihin.

Esitämme myös täsmennystä uutta omistajaa koskevaan vastuun kohdentamiseen. Rikosoikeudellinen vastuu tulee kohdistaa siihen, jonka teko tai törkeä laiminlyönti tosiasiallisesti toteutuu. Uudelle omistajalle tulee varata kohtuullinen aika torjunnan käynnistämiseksi, eikä lyhytaikainen passiivisuus ilman viranomaisohjausta saa muodostaa perustetta törkeän huolimattomuuden arvioinnille. Tämä lisäys soveltuu sisällytettäväksi kohtaan 48 luvun vastuun kohdentamista koskeviin perusteluihin sekä vieraslajilain kohtaan 7.15.

Lisäksi esitämme, että vahinkokynnyksen tulkintaa täsmennetään. Kohdassa 3.3.2 kuvataan ”merkittävää vahinkoa” ja ekosysteemivaikutuksia, mutta rajanveto olisi selkeämpää, jos perusteluihin lisättäisiin indikaattoreita, kuten vaikutus Natura-alueen arvoihin, uhanalaisten lajien elinympäristöihin tai vesistöjen eroosioon. Pidämme tärkeänä myös sitä, ettei

tavanomaiset metsänhoitotoimet käytännössä käänny "törkeäksi huolimattomuudeksi" ilman selkeää näyttöä levittämisteosta ja merkittävyyskynnyksen ylittymistä. Perusteluissa olisi syytä antaa kaksi lyhyttä esimerkkiä, jotka auttavat soveltajia ja maanomistajia rajanvedossa.

a) Rikosvastuuseen johtava tilanne: varoituksista huolimatta siirretään siemeniä sisältävää maa-ainesta tunnetusta vieraslajiesiintymästä toiselle kuviolle, mikä johtaa laajaan leviämiseen.

b) Ei-rikoksellinen torjuntatilanne: maanomistaja tietämättään tekee taimikonhoitoa/varhaisperkausta kohteella, jossa myöhemmin havaitaan vieraslajikasvustoa; torjunta käynnistetään saatua tiedon.

Valvonnan toteuttamisen osalta toteamme, että resurssi- ja näyttökysymykset ovat avain siihen, ettei diffuusi leviäminen ajautuisi rikosprosessiin "oletuksena". Perusteluihin on hyvä kirjata, että valvonnassa priorisoidaan konkreettiset levittämisteot ja tapaukset, joissa merkittävyyden kynnys (ekologinen haitta) on tosiasiallisesti käsillä, sekä että esitutkinnan käynnistämisenä hyödynnetään ensisijaisesti hallinnollista ohjausta ja ohjeistusta (Vaikutukset viranomaisten toimintaan 4.2.2; Direktiivin 3 artikla 3.3.2)

Soveltamisalaa koskeva ratkaisu on syytä ilmaista perusteluissa selkeästi. Jos rikosvastuu ulotetaan sekä EU:n 1143/2014-luetteloon että kansallisesti haitallisiksi säädettyihin lajeihin, on samalla kirjattava velvoite ajantasaiseen tiedottamiseen laajasta yleisöstä (maanomistajat, urakoitsijat), jotta velvoitteiden seuraaminen on käytännössä mahdollista.

Esitämme seuraavaa muutosta 4 g §:ään, jotta rikosvastuuta ei sovelleta tilanteisiin, joissa leviämisen estäminen ei ole ollut maanomistajan vaikutuspiirissä: pykälään tulisi lisätä uusi momentti seuraavalla muotoilulla:

"Vieraslajirikoksesta ei tuomita henkilöä, jos vieraslajin esiintyminen tai leviäminen johtuu olosuhteista, joihin tämä ei ole voinut kohtuudella vaikuttaa, eikä ole osoitettavissa, että henkilö on tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta laiminlyönyt viranomaisen antaman kiellon tai määräyksen vieraslajien torjunnasta."

Kokonaisuutena esitämme, että nämä täsmennykset sisällytetään rikoslain 48 luvun 4 g §:n perusteluihin ja soveltamista koskeviin linjauksiin. Näin varmistetaan, että rikosvastuu kohdistuu vain aidosti moitittaviin levittämistilanteisiin ja että laki on sovellettavissa selkeästi, johdonmukaisesti ja maanomistajien oikeusturvan kannalta asianmukaisesti.